

PRÁCA ZAČÍNÁJÚCEHO KNIHOVNÍKA NIE JE LEN O ČÍTANÍ KNÍH

MGR. ADAM ČUCHOR

The article briefly introduces the workload of a librarian, while pointing out various stereotypes and prejudices which are connected with this profession. There is a general assumption that librarians dedicate a significant portion of their day to reading books while information research is usually perceived as a secondary aspect of their work. Moreover, librarians are often described as having insufficient communicative or social skills. On the contrary, the author pinpoints the significant contribution of the library profession to society, especially in terms of facilitating relevant information, which are essential for satisfying current information needs of library users. The profession of the librarian is thus transforming into a profession of information specialist who is able to use and organize information via digital technology in a strategical manner.

Keywords: librarians-beginners, library profession, stereotypes and prejudices, information specialists

 adam.cuchor@snk.sk

 Odbor k-služby
Slovenská národná knižnica,
Martin

 www.snk.sk

ČO VIE O KNIHOVNÍKOCH MODERNÁ VEREJNOSŤ

Množstvo ľudí môže mať ešte v 21. storočí často skreslené a úplne nereálne predstavy o náplni rôznych povolání, o ktoré sa bližšie nezaujímajú. Podobná situácia, žiaľ, čiastočne platí aj o práci knihovníkov. Nie je to iba problémom na Slovensku, ale aj v zahraničí. Viaceré mylné predstavy o práci knihovníkov s odstupom času prerástli až do predsudkov, prípadne stereotypov, ktoré sa občas vzťahujú nielen na pracovníkov, ale aj na samotné pracoviská knižnice ako vzdelávacie inštitúcie v modernom období. Preto sme zvolili za hlavný cieľ tohto elaborátu v krátkosti pokúsiť sa poukázat a upozorniť odbornú verejnosť na väčšinu rozšírených falošných predstáv, prípadne predsudkov o práci, výzore alebo správaní knihovníkov a knihovníčok.

Chceme sa tiež pokúsiť o vyvrátenie mnohých skreslených predstáv, ktoré panujú v mysliach širšej laickej verejnosti. Článok si tiež dáva ako čiastkový cieľ aspoň čiastočne priblížiť a ozrejmiť odbornej verejnosti, prípadne predovšetkým budúcim potenciálnym knihovníčkam či knihovníkom, základné infor-

mácie o náplni takejto profesie v modernej kultúrnej inštitúcii. Pokúsime sa taktiež identifikovať, odkiaľ sa vzali korene mnohých predsudkov.

Upozorňujeme, že nemusí platiť na každého knihovníka zaužívaný mýtus, že zamestnanci knižníc, sú často tichí ľudia, ktorých náplňou dňa je si celú pracovnú dobu väčšinou iba čítať knihy a občasne ešte vypomáhať pri rýchlom hľadaní kníh „výpožičku“ prichádzajúcim návštevníkom. Existujú aj mnohé ďalšie podobné mylné predstavy, ako uvedený príklad dňa práce v knižnici, ktoré sú zaužívané ako stereotypné názory niektorých ľudí. Tieto predstavy sa, našťastie, snažia viaceré knižnice nielen na Slovensku aktívne už viac ako dvadsať rokov systematicky odstraňovať, aby mohli ponukou vlastných služieb a odbornosťou zamestnancov osloviť, respektíve zaujať aj širšiu verejnosť, nielen pár študujúcich jednotlivcov (Juráková, 2016, s. 10 – 12). V článku tiež chceme v krátkosti priblížiť a ozrejmiť náplň práce zamestnancov knižníc.

Začínať pracovať v akomkoľvek novom prostredí bez ohľadu na vek, pohlavie či dosiahnuté vzdelanie alebo výšku platu, nebýva v niektorých prípadoch vôbec jednoduché. To isté môžeme povedať, že platí

aj pre väčšinu knižníc. Napriek splneniu rozličných požiadaviek, ktoré si v inzerátoch kladú jednotlivé knižnice ako kritériá pre potenciálnych uchádzačov o zamestnanie, je podľa nás v modernej spoločnosti najdôležitejším faktorom pri práci pre všetkých knihovníkov a knihovničky práve dobrá motivácia, dopĺňajúca osobný prístup jednotlivca. Ďalším nevyhnutným predpokladom pre prácu v knižničnej inštitúcii je schopnosť chcieť si pravidelne rozširovať vlastné vedomosti. Dôležitou vlastnosťou knihovníka je disponovať s ochotou pomôcť návštevníkom a vyhovieť ich požiadavkám pri každodennej práci s požiadavkami návštevníkov (Houšková, 2016, s. 11 – 15).

KNIHOVNÍK ALEBO KNIHOVNÍČKA PODĽA VYBRANÝCH STEREOTYPOV A POPULÁRNYCH PREDISUDKOV

So stereotypmi a predsudkami sa môžeme stretnúť prakticky skoro každý deň. Rozdiel medzi stereotypmi a predsudkami spočíva v tom, že najprv vznikajú predsudky ako neopodstatnené predstavy o jednotlivých osobách alebo povolaniach na základe charakteristických vlastností, ktoré postupne prerastú na opis väčšej skupiny osôb do stereotypov (Kominarec – Kominarecová, 2018, s. 8).

Ako sme už načrtli, mnohé skreslené stereotypy o osobnosti alebo charaktere pracujúcich knihovníkov či knihovničiek prenikali pozvoľne do povedomia širšej verejnosti najmä začiatkom sedemdesiatych rokov 20. storočia. Avšak podľa dostupných informácií poznáme prvé stereotypy pre knižničných pracovníkov už od vzniku prvých knižníc. Tam však predsudky pramenili z ich výzoru a osobnostného správania (Juráková, 2016, s. 10 – 12). Okrem toho viaceré modernejšie predsudky v tejto profesii vznikli vďaka popularite zahraničných médií, ako napríklad seriály, romány či filmy. Z uvedeného vyplýva, že samotní knihovníci nenesú úplnú zodpovednosť za rozšírenie týchto predstáv (Jačimović – Petrović, 2014, s. 59a – 61a).

Môžeme uviesť aspoň niektoré znaky vlastností, ktoré sú vo väčšine prípadov viac či menej výrazne vzdialené od skutočnosti a tvoria zaužívané typické opisy profilov knihovníkov. Napríklad podľa zahraničnej štúdie z roku 2014 v knižniciach pracujú predovšetkým ženy v strednom veku, ktoré nosia okuliare a sú neformálne oblečené. Mnoho ľudí si taktiež nesprávne namýšľa, že majú takmer celý pracovný čas vyhradený len na čítanie a nemusia skoro vôbec nič iné robiť, keď nemajú v miestnostiach návštevní-

kov. Ďalej nie sú veľmi priateľské, pričom sú skôr tiché (Micke, 2014, s. 94).

Na vyvrátenie pôvodu moderného stereotypu musíme prejsť historickým vývojom, a preto chceme podotknúť, že práca v knižnici podľa viacerých dobových výskumov nebola až do osemdesiatych rokov 19. storočia vôbec považovaná za ženské povolanie. Dovtedy primárne dominovali ako pracovníci skoro úplne vo všetkých profesiách muži. Takýto pracujúci muži boli väčšinou vysokovzdelaní a vtedajšia spoločnosť sa nad tým nepozastavila. Možno ešte dodať, že od tých čias až do sedemdesiatych rokov 20. storočia začali postupne prevládať ženy v knižniciach. S prevahou žien v knižniciach tiež prevládali rozšírené genderové stereotypy spolu so sexuálnymi predsudkami voči pracujúcim knihovničkám a knihovníkom. Ak sa chceme vyhnúť sexuálnym nálepkám, ako homosexualita, zženštilosť, ale aj absencia akýchkoľvek sexuálnych skúseností v živote týchto zamestnancov, tak musíme pripustiť, že knihovníci a knihovničky boli v tých časoch často považovaní spoločnosťou za se-

xuálne nezdravých, preto sa v danom období rozšíril stereotyp tzv. *knihovníka strážcu* alebo *prísnej knihovníčky* (Juráková, 2016, s. 14 – 16).

Neskôr sa terčom predsudkov stávali najmä belošké knihovníčky s obrazom tzv. *starej panny*, ktoré pôsobili prísne, nesympaticky, pohodlne sa obliekali, mali slabší zrak a vyšší vek. Oproti tomu muži aj ženy získavali ďalšie nie veľmi pozitívne vlastnosti, ako nespoločenský, tichý, prípadne boli spopularizovaní kultúrou vo forme filmu, komiksov či románov. Tak vznikol knihovník ako paródia na niekoho či knihovníci ako hrdinovia (Juráková, 2016, s. 26 – 27).

Za najznámejší príklad v podobe fiktívnych postáv zo Spojených štátov amerických nám môže poslúžiť práve Batgirl. Postava pod názvom Batgirl je zaužívaná prezývka pre vzdelanú mladú knihovníčku Barboru Gordonovú, ktorá pracuje s počítačom pre knižničnú vedu v mestskej knižnici v Gothame, ale najmä počas nocí bojuje fyzicky so zločinom a vyšetruje často detektívne prípady. Veľmi známy je tiež Flynn Carsen, ktorí pôsobí ako správca archív-

ných fondov v knižnici, ale často ako dobrodruh bojuje vo svete proti nepriateľom. Oba zvolené príklady nemajú žiadne iné výnimočné vlastnosti, ak nerátame ich intelekt, pracovisko a vzdelanie, ktoré by aktívne mohli využiť ako výhodu pri vyšetrovaniach počas zápletiiek v deji (Jačimović – Petrović, 2014, s. 61a – 62a).

Našťastie, nielen takéto, ale aj viaceré iné stereotypné predstavy alebo predsudky sa knižnice snažia aktívne odstraňovať už viac ako dvadsať rokov prostredníctvom rôznych riešení, aby mohli svojou kvalitnou ponukou služieb a odbornosťou zamestnancov osloviť širšiu verejnosť (Juráková, 2016, s. 11).

KTO SÚ TO MODERNÍ KNIHOVNÍCI A ČO MÔŽE BYŤ NÁPLŇOU ICH PRÁCE?

Skutoční knihovníci alebo knihovníčky v akejkoľvek krajine sú ľudia ako každý iní. Ide o rozličné typy osobností s rôznymi vlastnosťami, bez ohľadu na pôvod, teda nemožno ich charakterizovať len na základe zaužívaných stereotypov. Stotožňujeme sa so staršou definíciou, ktorá tvrdí, že knihovníkom je odbornovo-informačný pracovník či pracovníčka s príslušnou kvalifikáciou, ktorý dokáže vykonávať viaceré špecifické činnosti s majetkom v danej knižnici. Tieto znalosti pozostávajú z rôznych oblastí informácií o dokumentoch a fondoch, ktoré sprostredkujú svojim používateľom na základe ich požiadaviek a osobnostnej profesionálnej kvalifikácie (Katuščák et al., 1998, s. 182 – 183).

Moderní knihovníci sú však viac-menej najmä informační profesionáli, ktorí dokážu strategicky využívať a triediť získané informácie pomocou digitálnych technológií. Takíto profesionáli predovšetkým počas práce vyhľadávajú, zdieľajú, analyzujú a manažujú vhodné informácie, potrebné na riešenie používateľských požiadaviek. Okrem uvedeného musia knihovníci disponovať odbornými znalosťami a generickými zručnosťami spolu s osobnostnými predpokladmi (Melicherová, 2018, s. 4).

Náplň práce akéhokoľvek pracovníka v knižnici môže byť rozmanitá a často závisí od stupňa dosiahnutého vzdelania vo vybranej knižničnej inštitúcii. Začínajúci knihovník dokáže pomerne rýchlo od zaučenia vykonávať rovnako kvalitnú prácu ako

akýkoľvek iný knihovník či knihovník-špecialista. Knihovník počas práce zväčša vykonáva odborné knižnično-informačné činnosti vo všetkých druhoch knižníc. Zabezpečuje tiež knižničný fond podľa akvizičného plánu inštitúcie spolu s výpožičnými službami a medziknižničnými výpožičnými službami v knižnici. Ďalej môže vykonávať odbornú prácu, vzťahujúcu sa na správu, organizáciu, ochranu a revíziu knižničného fondu, pričom vytvára katalogizačné záznamy, ako sú menný a vecný opis podľa štandardov stanovených metodikou. Prípadne sa môže podieľať na rešeršnej a informačnej agende spolu s rozvojom digitalizácie alebo vykonávanie reprografických služieb dokumentov pre používateľov (Stasselová, 2016, s. 37 – 38).

Oproti tomu knihovník-špecialista svojou činnosťou komplexnejšie zabezpečuje a koordinuje náročnejšie špecializované knižnično-informačné činnosti na úsekoch dopĺňovania, spracovania, správy, uchovávanía knižnično-informačných fondov, revízie a preventívnej ochrany dokumentov. Ďalej sa podieľa na poskytovaní špecializovaných knižničných služieb a ďalšej veľmi špecializovanej agende knižnice. Okrem uvedeného taktiež spracováva koncepcie, plány, programy, metodiky, pracovné postupy, analytické a rozvojové materiály v oblastiach získanej špecializácie (Stasselová, 2016, s. 34).

NAMIESTO ZÁVERU

V závere príspevku by sme radi zdôraznili, že práca knihovníkov v knižniciach môže byť často veľmi zaujímavá a nie nudná či stereotypná, ako by sa niektorým ľuďom mohla zdať na základe rôznych predsudkov. Ako argument nám môže poslúžiť práve to, že každý pracovný deň prichádzajú iné požiadavky na povahu práce, a teda zamestnanci sa zakaždým zaoberajú niečím aktuálnym. Je nutné tiež poznamenať, že aj jednotlivé knižnice ako inštitúcie sa bližšie delia na rozličné kategórie, ako napríklad obecné, mestské, univerzitné či vedecké, ktoré ešte ďalej špecificky rozvíjajú určité ciele a činnosti náplne práce jednotlivých zamestnancov.

Dúfame, že sa nám podarilo zjednodušenou formou ozrejmiť náplň práce v knižnici a zhrnúť jej najdôležitejšie predpoklady. Veríme, že sme v článku pomocou populárno-náučnej formy ozrejmili, kto sú skutoční knihovníci. Zároveň dúfame, že sme aspoň čiastočne vyvrátili predsudky a zbúrali vybrané zaužívané stereotypy, čo sme si stanovili ako náš cieľ.

Je na škodu, že vzhľadom na dôležitosť a potrebu profesie knihovníkov pre spoločnosť sa stereotypom doposiaľ nikdy nestali mnohé dobré vlastnosti, ako sú napríklad zodpovednosť či ochota pomáhať, poradiť alebo komunikovať s návštevníkom. Očakávame však, že sa v blízkej budúcnosti postupne vytratia z povedomia širšej verejnosti mnohé nesúvisiace predsudky s prácou zamestnancov v moderných knižniciach.

ZOZNAM POUŽITÝCH ZDROJOV

- HOUŠKOVÁ, Zlata. 2016. Jak se stát knihovníkem: návod s [ne]jasnými pravidly. In *IT lib: informačné technológie a knižnice*. Roč. 20, č. 1, 2016, s. 11 – 15, ISSN:1335-793X. (cit. 2022-12-12). Dostupné na internete: https://itlib.cvtisr.sk/wp-content/uploads/docs/11_jak%20se%20stat%20knihovnikom.pdf.
- JACIMOVIĆ, Jelena – PETROVIĆ, Ružica. 2014. Stereotypes of Librarians in the General Public, in *Popular Culture and Scientific Literature of the Librarianship*. In *Infotheca - Journal for Digital Humanities*. 2014, roč. 15, č. 1, s. 56a – 66a, ISSN: 1450-9687. (cit. 2022-12-14). Dostupné na internete: <https://smile.stomf.bg.ac.rs/handle/123456789/2532>.
- JURÁKOVÁ, Natália. 2016. *Stereotypy v knihovníctve*. 1. vyd. Bratislava : Slovenské národné stredisko pre ľudské práva. 2016. 30 s. ISBN 978-80-89016-81-5.
- KATUŠČÁK, Dušan – MATTHAEIDESOVÁ, Marta – NOVÁKOVÁ, Marta – ĎURIČ, Ladislav. 1998. *Informačná výchova: terminologický a výkladový slovník, odbor knižničná a informačná veda*. 1. vyd. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo. 1998, 375 s. ISBN 80-08-02818-1.
- KOMINAREC, Igor – KOMINARECOVÁ, Edita. 2018. *Stratégie a techniky znižovania multikultúrnych predsudkov a stereotypov v edukačnom prostredí*. Prešov : Vydavateľstvo Prešovskej univerzity. 2018. 181 s. ISBN 978-80-555-2086-5.
- MELICHEROVÁ, Michaela. 2018. Digitálne kompetencie informačných profesionálov: informačný profesionál-knihovník 2.0. In *Knižnica*. 2018, roč. 19, č. 3, s. 4 – 12, ISSN:1336-0965. (cit. 2022-12-12). Dostupné na internete: https://www.snk.sk/images/Edicna_cinnost/Casopis_Kniznica/2018/Kniznica_2018_03_2_DIGITALNE_KOMPETENCIE_INFORMACNYCH_PROFESIONALOV.pdf.
- MICKE, Maria. 2014. Stereotypes Regarding Libraries and Librarians: An Approach of Romanian School and Academic Libraries. In *Procedia – Social and Behavioral Sciences*. 2014, vol 163, p. 92 – 98. (cit. 2022-12-14). Dostupné na internete: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042814063927>.
- STASSELOVÁ, Silvia. 2016. Národní soustava povolání a knihovnické profese ve Slovenské republice. In MOLINOVÁ, Halina – KUKRECHTOVÁ, Markéta – KIJONKA, Edmund. *Profese knihovník: sborník z mezinárodní odborné knihovnické konference konané dne 9. června 2016 v Regionální knihovně Karviná*. Karviná : Regionální knihovna Karviná 2016, s. 18 – 51.